

Vleeskens in Hulst: Soldaat van Oranje

Een uittocht uit Diest

Joannes Vleesens kreeg zestien kinderen bij drie vrouwen, het eerste kind bij Anna Houtmeijers, de volgende zeven bij Maria Catharina Leirens en de laatste acht bij Maria Catharina van Nassauw. Laurentius was de oudste van de zonen die de kinderjaren overleefden. Hij werd geboren en gedoopt op 9 november 1710. Zijn moeder (Leirens) stierf kort voor hij negen werd en nauwelijks een jaar later moest hij het zien te vinden met een nieuwe moeder (Van Nassauw). Of dat gelukt is, weten we niet, maar er is reden voor twijfel. Alle volwassen geworden kinderen van moeder Leirens hebben Diest verlaten, die van moeder Van Nassauw zijn er gebleven. Laurentius ging naar Hulst, Anna Maria naar Leuven, Philipus naar Brussel en Catharina vermoedelijk naar Bergen op Zoom.

De keuze van vader Jan voor een jong ding dat ging voor haar eigen gezin, zal niet de enige reden geweest zijn voor deze uittocht. Er was alle reden Diest te verlaten. De stad was economisch gezien al meer dan honderdvijftig jaar op haar retour. Ze was – als er al geen oorlog was met de nodige plunderingen – een kazernestad, waar burgers weinig te zoeken hadden. De mensen waren arm. Daarbij kwam in de jaren twintig een conjunctuurcrisis. ‘Zo daalde het aantal Diestenaren [van ongeveer 5.000 inwoners rond 1700] tot 4.231 in 1755.’¹ De kinderen Vleeskens hoorden bij de drop-outs.

Toch is het vertrek van Laurentius Vleessens opmerkelijk. Hij was als oudste zoon door zijn vader, meester metser, opgeleid tot metselaar en vermoedelijk tot opvolger in het bedrijf, maar ook hij hield Diest voor gezien. Dat betekende overigens geen afscheid van het vak en de familie heeft nog vele generaties metselaars voortgebracht.

Soldaat van Oranje

Laurentius werd van beroep soldaat. Hoe dat in zijn werk is gegaan, weten we niet. Mogelijk is hij in Diest geronseld door de compagnie waar hij daarna ging werken. Het Staatse leger was een beroepsleger. Potentiële soldaten konden tekenen voor onbepaalde tijd (dertig jaar) of voor een aantal jaar en daarna iets anders gaan doen. Een belangrijk deel van het leger bestond uit buitenlanders zoals Laurens. Elk jaar stuurde een compagnie een afvaardiging op pad om nieuwe manschappen te ronselen.

Toch zal het anders gegaan zijn. Op 26 januari 1734 krijgen Catharina Vleeskens en Guilielmus Francken een kind. Mogelijk gaat het hier om de drie jaar oudere zus van Laurens. Zeker omdat het kind bij de doop de naam krijgt van hun moeder, Maria Catharina, en omdat als getuige/meter een jongere zus genoemd wordt, Anna Maria Vleeskens.² Dit alles speelt zich af in Bergen op Zoom! Is Laurens zijn zus achterna

¹ De geschiedenis van Diest is onlangs beschreven in een driedelig werk van Michel Van der Eycken, *Diest: Het verhaal van een stad* (Jaarboek van de Vrienden van de Sint-Sulpitiuskerk vzw 2015, 2016 en 2017). Het citaat komt uit deel II, 127. Op blad 128 kun je lezen wat een meester metser zoal verdiende in de achttiende eeuw, op blad 131 over de crisis in de sociale dienst in de jaren twintig en dertig.

² West-Brabants Archief, Bergen op Zoom, boz-0031 reg. 3 (RK doop- en trouwboek 1724-1749), 26 januari 1734. Het is onwaarschijnlijk dat deze drie Vleeskensen tot een ons onbekende tak van de familie behoren, want bijna alle personen met de achternaam Vleeskens in de Nederlandse archieven stammen van de Diest/Hulst-lijn af. Van de vele digitaal te vinden personen met deze

gereisd? Heeft hij zo kennis gemaakt met het Staatse leger? Bergen op Zoom was immers een belangrijke en sterke vestingstad van de Hollanders. Een jaar later is hij soldaat van Oranje.³

De keuze om van beroep soldaat te worden lag om twee redenen voor de hand. Laurens kende het beroep van nabij. Diest was een garnizoensstad en soldaten gingen af en aan. De tweede reden moeten we in de eigen familie zoeken. Zijn oom Paulus (*1685) was hem voorgegaan, was soldaat geworden in het Spaanse leger (*militaris sub hispanis*) en was gelegerd in Leuven. De contacten waren hecht. Anna Maria, de al vermelde jongere zus van Laurens, trouwde met de tweede zoon van oom Paulus, haar neef Jacobus Vleesens (*1707).

Tegen de tijd dat Laurens in het leger ging, was het Spaanse leger uitgeteld. De Spaanse Successieoorlog (1702-1713) was voorbij en het was enige tijd rustig onder het bewind van de Oostenrijkers. Laurens kon kiezen tussen het Oostenrijkse leger en het Staatse leger. Hij ging zijn zus achterna naar de Staatse Nederlanden.

De compagnie

De belangrijkste eenheid voor een soldaat was zijn compagnie, een groep van zo'n 55 soldaten, die volgens een resolutie van de Staten Generaal in 1752 moest bestaan uit een kapitein, een luitenant, een vaandrig, twee sergeanten, een tamboer, een sollicitateur en achtenveertig soldaten, waaronder drie korporaals.⁴ De soldaat was uitgerust met een vuursteengeweer (snaphaan) met bajonet.

De leeftijdsgrens voor een potentieel soldaat was 20 jaar, in later tijd 18. Men wierf voor onbepaalde tijd, maar later gold een minimumperiode van 6 jaar. Voor soldaten die wilden trouwen golden speciale regels. Men noemt een leeftijdsgrens van 25 jaar, het jaar dat men in deze periode meerderjarig werd. De kapitein van de compagnie moest schriftelijk toestemming geven voor het huwelijk (een consent).

Laurens is soldaat in de compagnie van kapitein Schoon en in 1735 geeft luitenant A.H. de Win namens de compagnie toestemming voor zijn huwelijk met Elisabeth van Baavel. Laurens trouwt op de dag dat hij vijftintig wordt.⁵

Het gezin

Laurent vindt een vrouw uit Breda, Elisabeth van Baavel. Ze trouwen in Hulst, 9 november 1735.⁶ Het huwelijk duurt tien maanden. Elisabeth sterft in september 1736,

achternaam die in de achttiende eeuw in Nederland geleefd hebben, is er maar één niet te verbinden met de Diest/Hulst-lijn, Bernardus Vleeskens (Ubbergen 1785). Stand van zaken 20 april 2020.

Overigens, het huwelijk van Guielmus Francken en Catharina Vleeskens heeft in ieder geval niet plaatsgehad te Diest.

Anna Maria, de meter, was niet zelf aanwezig in Bergen op Zoom. De akte vermeldt: *nomine* / in naam van: 'Helena Francken nomine Anna Maria Vleeskens'.

³ 'Soldaat van Oranje' klinkt goed, maar is strikt genomen onzin. Juist in deze periode (1702-1747) had de Staten Generaal geen stadhouder benoemd. Pas toen de Fransen voor de deur stonden, werd er weer een Oranje van stal gehaald.

⁴ Joop van Campen, 'Het Staatse leger in Stad en Lande', zie ontdekjouwverhaal.nl/wp-content/uploads/securepdfs/2018/02/GronM1-Het-Staatse-leger-in-Stad-en-Lande.pdf (geraadpleegd 17 april 2020).

⁵ Via H. Ringoir, *Vredesgarnizoenen van 1715 tot 1795 en 1815 tot 1940*, is het mogelijk het regiment te achterhalen en te zien of de compagnie van Laurens ook elders heeft gelegen.

⁶ We moeten op zoek naar de militaire akte. Daarop moeten de naam van Elisabeths vader en haar

vermoedelijk in het kraambed.

Zeven maanden later, op 24 april 1737, trouwt Laurens opnieuw, nu met Mechelina de Rijck. Hun eerste kind laat drie jaar op zich wachten, maar dan krijgen ze tien kinderen, waarvan er bij haar overlijden op 22 mei 1763 nog vijf in leven zijn: Cornelis, Catharina, Pieter, Maria en Cecilia. De oudste is 23 jaar, de jongste 2.

De stad en de vesting Hulst in 1735

De stad en vesting Hulst was als volgt gesitueerd. Het grootste deel van het Hulster Ambacht met zijn dorpen en gehuchten lag ten noorden van Hulst. Aan de westzijde van dit land lag het Hellegat dat te midden van uitgebreide schorren vanaf De Hond (Westerschelde) tot aan de muren en de haven van Hulst liep, drie uur varen. Aan de zuid/zuidoostzijde lag polder De Klinge, die in tijd van oorlog onder water gezet werd. Ten noorden van de polder liep vanaf Hulst een hoge wal naar het oosten, voorzien van punten en drie forse schansen, De Moerschans, De Raap en De Sandberg, tot aan de schorren van Kieldregt en het Verdrongen Land van Saftingen.⁷

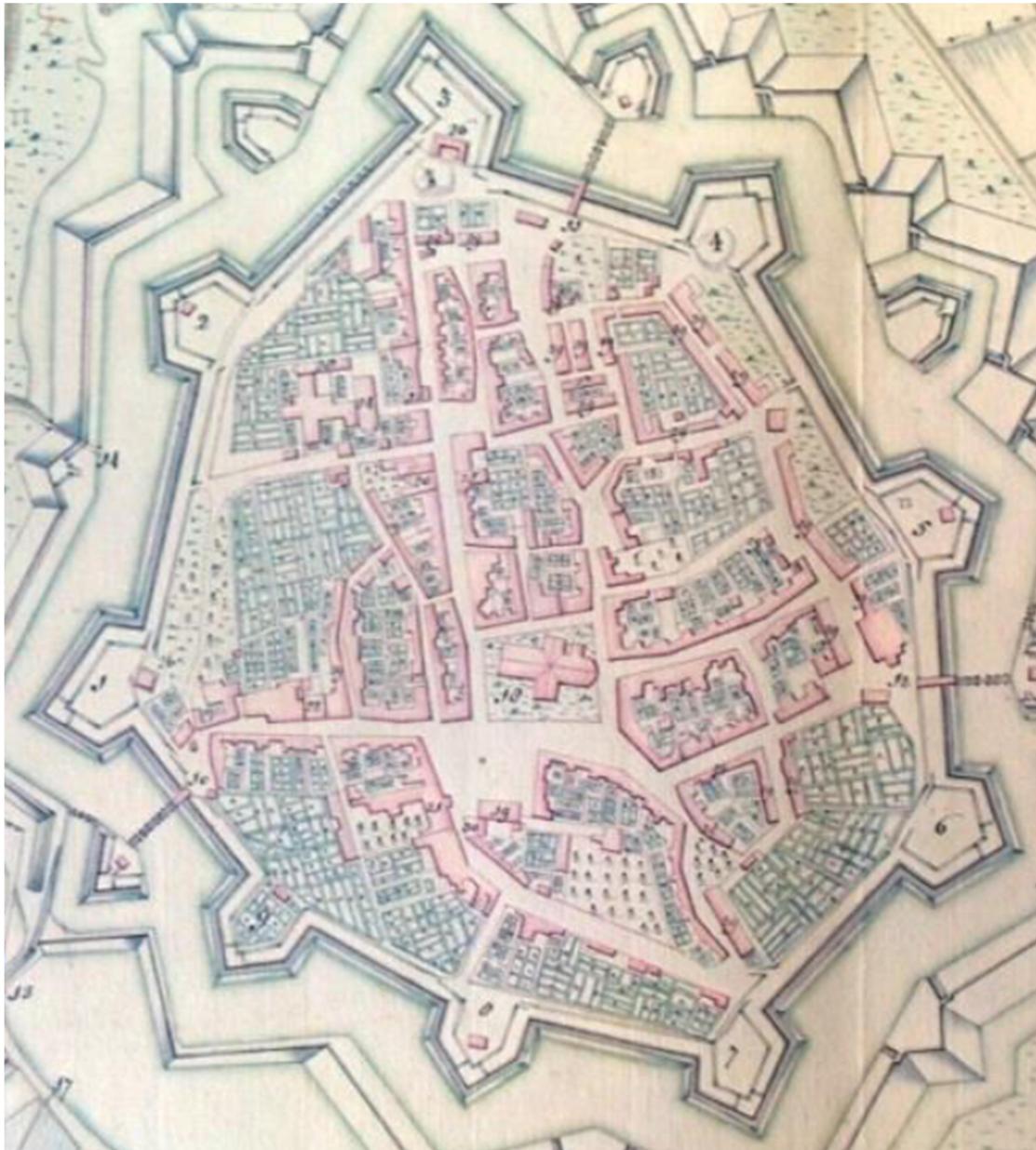
Er was op wat graanhandel na geen economisch verkeer. Voor zo ver er wat omging, was dat te danken aan het garnizoen met zijn 550 soldaten. De stad telde nog geen 400 woningen en barakken (zie de kaarten op de twee volgende bladen). Er waren drie onderscheiden jurisdicties, die van de stad, die van de streek en die van het leger. Het bestuur van het Hulster Ambacht zetelde in het Landshuis aan de Steenstraat en daar werd ook recht gesproken.⁸ Voor het leger moest men in 't Commandement zijn. Zo waren er ook drie gevangenissen...⁹

leeftijd vermeld staan. Thomas Tople wordt zijn zwager genoemd. Wordt hier zijn *aanstaande* zwager bedoeld?

⁷ Een contemporaine kaart die de situatie bijzonder goed weergeeft, is te vinden in het Nationaal Archief, Kaartcollectie Binnenland Hingman, inv. 4719, nummer 4.VTHR. Canonical url <https://www.nationaalarchief.nl/onderzoeken/kaartencollectie/af92d53a-d0b4-102d-bcf8-003048976d84>. Zie ook de Franse kaart die we enkele bladen verder hebben opgenomen.

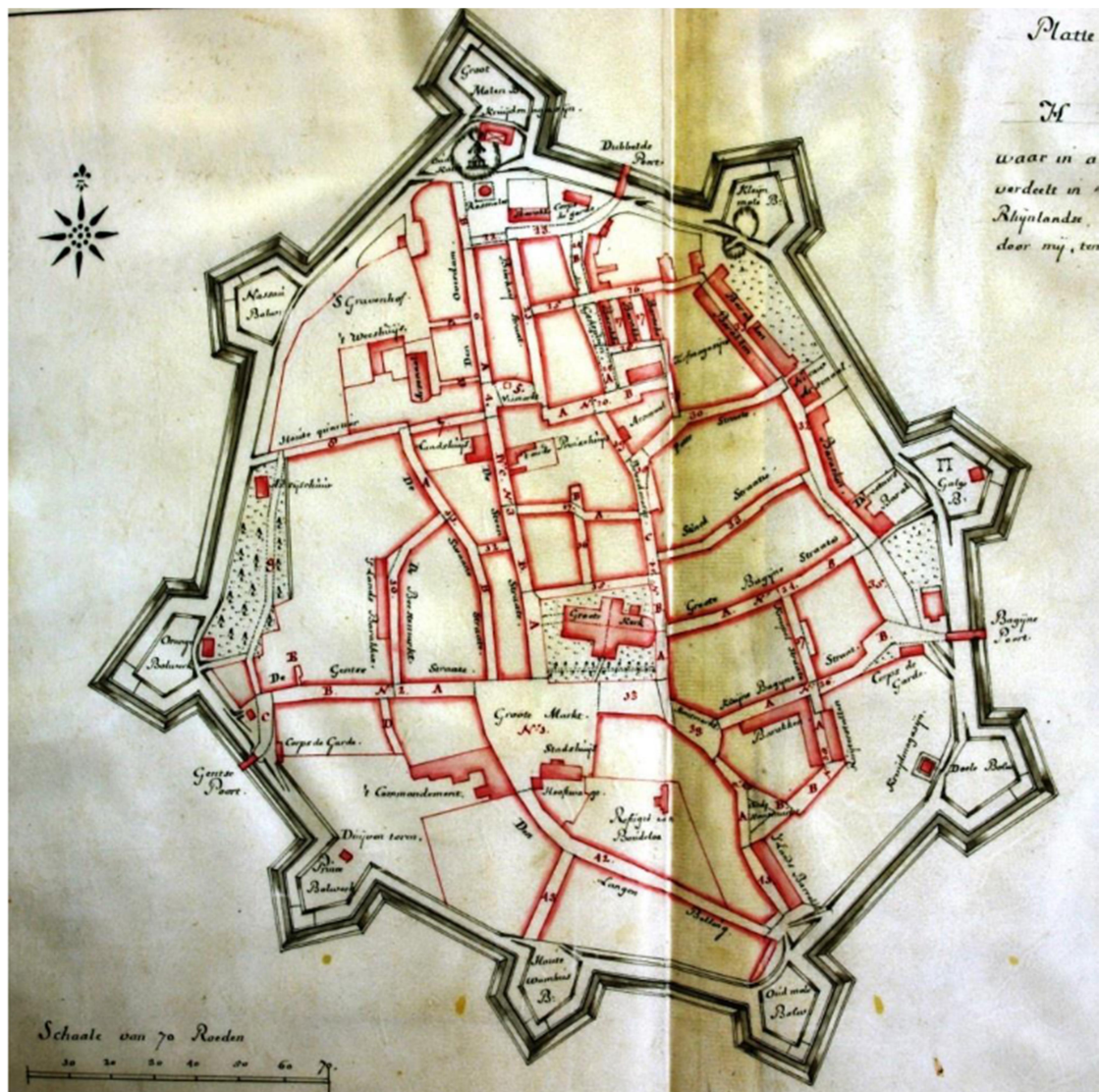
⁸ Het college bestond uit een hoogbaljuw, een burgemeester en zes schepenen.

⁹ Gegevens zijn ontleend aan E.G. Borm, *Hulst van vesting tot koopstad: Uit de veelbewogen geschiedenis van Hulst*, Van Geyt: Hulst 1992, p. 53-54.

Een uitsnede uit een kaart van Hattinga, *Plan der Stadt Hulst*, midden 18^e eeuw¹⁰
 Linksonder bevindt zich de Gentse Poort (zuiden), boven de Dubbelde Poort (noorden), rechts de Bagijne Poort (oosten). De Gentsestraat voert naar het hart van de stad, waar we de kerk zien en aan de zuidkant van het plein het stadhuis. Westelijk van de kerk voert de Steenstraat naar het noorden. Aan deze twee straten en het plein vinden we de resten van wat overgebleven is uit de middeleeuwse glorie van Hulst, oude huizen en monumentale panden. De stad is grotendeels onbebouwd. Tuinen en boomgaarden overheersen.

¹⁰ NA, Atlassen Hattinga Staats-Vlaanderen, V-10. Ontleend aan Leune, *Pieter de la Rocque*, Webversie 2015, p. 49.

David Hattinga, *Platte Grond-teeckening van de Stadt Hulst*, 1774¹¹

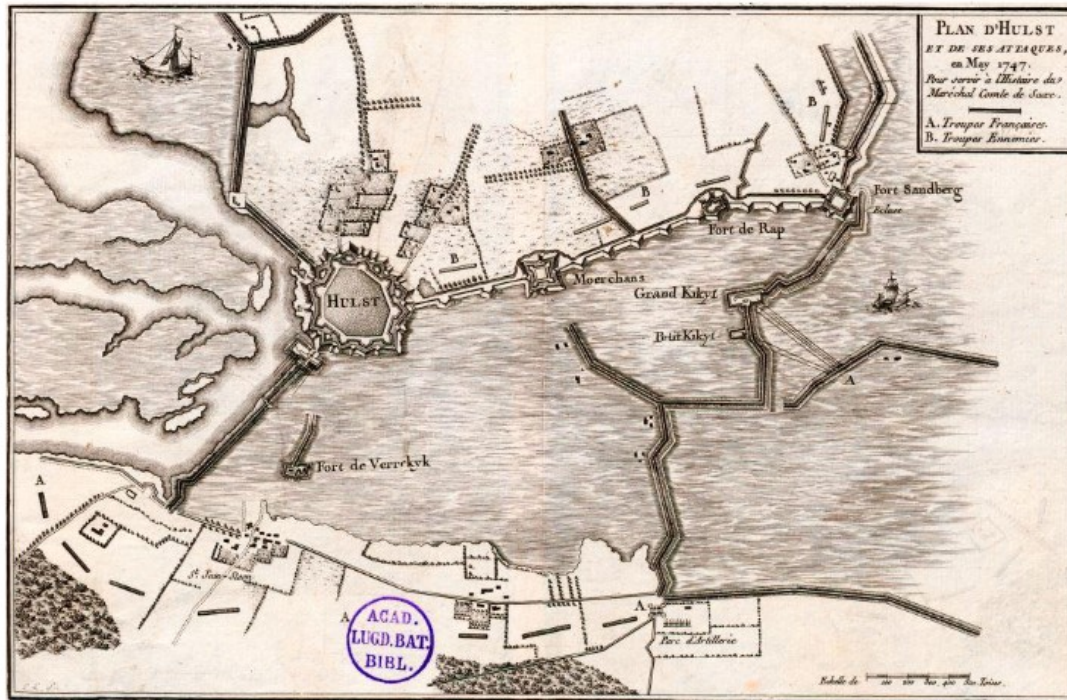
Op de Groote Markt vinden we 't *Commandement*, het militaire commando-centrum, links van het *Stadshuijs*. 's *Lands barakken* zijn verspreid over de stad, maar vooral rechtsboven tussen de Bagijne Poort en de Dubbelde Poort. Ze zijn te herkennen aan hun strakke vorm, langwerpig, niet al te diep. Links aan de Beestenmarkt (linksmidden), rechts aan de Paardenmarkt (middenonder), aan de Kleine Bagijnestraat met aan de Tuinstraat *Ruijterstallen* (iets daarboven), aan beide zijden van de Nieuweweg (rechts boven) en drie parallelle barakken links van het Gotspleyn (middenboven).

Linksboven 't *Weeshuijs* (deel van het oude Franciscanenklooster), met pal er naast in de voormalige kapel een kruitmagazijn! Rechts ervan *Den Overdam*, het verlengde van de Steenstraat, daar was rechts de katholieke schuilkerk, vanzelfsprekend onzichtbaar!

¹¹ GA Hulst, Kaartencollectie stad Hulst. Ontleend aan Leune, *Pieter de la Rocque*, Webversie 2015, p. 52.

Oorlog met de Fransen

Hulst was een belangrijke vestingstad. Zij moest de Fransen de toegang tot Zeeland en Holland beletten. Die stonden in de Spaanse Successieoorlog al voor de poorten van Hulst (1702) en zagen in de Oostenrijkse Successieoorlog (vanaf 1740) een goede aanleiding om het opnieuw te proberen. De belegering vond plaats in 1747.¹²

Een Franse kaart van de belegering van Hulst in 1747.¹

De stad had de Franse troepen kunnen afslaan zoals in 1702, maar de opmars van de Fransen was intimiderend, de oorlogsvoorbereiding van de Nederlanden was allerbelabberdst en de bevelhebber nam een aantal strategisch gezien slechte beslissingen. Toen het erop aan kwam, gaf hij de stad over. Vierhonderd man kreeg een vrije aftocht naar Zeeland, de rest van de manschappen werd krijgsgevangen gemaakt. Over de rol van de bevelhebber, Pieter de la Rocque, was daarna veel te doen. Hij werd veroordeeld tot levenslange gevangenschap in slot Loevestein. Het lot van de burgers van Hulst was niet minder ernstig. 'De Fransen eisten betaling van een bedrag om plundering af te kopen dat de stad niet kon opbrengen. Slechts een gedeelte werd betaald en de bevolking liep terug tot 700 voordat de oorlog over was. Dit was minder dan de bevolking volgens het poortersboek van het jaar 1399!'¹³

Laurens was inmiddels twaalf jaar soldaat en maakte deel uit van het garnizoen. Hij maakte de belegering mee met vrouw en drie kinderen. Op de dag dat de stad werd overgegeven, 11 mei 1747, werd hun vierde kind geboren en gedoopt, Joannes

¹² De kaart is ontleend aan J.M.G. Leune, *Pieter de la Rocque (1679-1760) en de capitulatie van Hulst in 1747*, Webversie Capelle aan den IJssel, december 2015. Herkomst van de kaart: Universiteit Leiden, Collectie Bodel Nijenhuis, P 39 N 54.

¹³ Overgenomen uit: https://www.lowensteyn.com/Samuel_Holland/hulst.html (02-09-2021).

Franciscus Vlisken. Ze konden de stad verlaten – maakten ze deel uit van de 400 man die mocht vertrekken? – en moesten naar Breda, want ook Bergen op Zoom lag in de gevarenzone en werd inderdaad belegerd en na een beleg van drie maanden veroverd en platgebrand. In Breda kregen ze een jaar later hun zesde kind, Wilhelmus (5 mei 1748).¹⁴ Het zevende kind, Petrus, volgde twee jaar later. Toen waren ze weer terug in Hulst.

Ontslag

Als Laurens inderdaad in 1735 in dienst getreden is en hij dertig jaar gediend heeft, zal hij in 1765 vrij man geworden zijn, 55 jaar oud. Hij zal zijn oude vak weer opgenomen hebben en metselaar geworden zijn in Hulst.

Dat moment valt samen met zijn derde huwelijk, met Johanna Verwilligen (17 februari 1765). Daarbij vermijdt hij de fouten van zijn vader. Ze krijgen samen geen kinderen en Johanna is een moeder voor de kinderen.

Zijn zoon Cornelis gaat uit werken in Lamsweerden, trouwt twee jaar later, in 1767, en gaat wonen en werken in Hoel.

Van andere nog levende kinderen, Catharina, Pieter/Petrus en Maria, horen we niets meer, wel van Cecilia. Als zij nog zeventien is, bevalt ze van een dochter, Berbera. De vader blijft onvermeld. Was het romantiek, een verkrachting, incest? Er is verwarring. De geboorte is op 2 augustus 1778, de doop de 27ste. Dan treden vader Laurentius Vleeskens en Berbera van Sep op als getuigen.¹⁵ Nog geen jaar later overlijdt moeder Cecilia.

Voor Laurentius is dan ook de tijd gekomen, 15 november 1780 overlijdt hij, zeventig jaar oud. Uiteindelijk is alleen zoon Cornelis over, hij is de volgende stamvader. Maar dat is een ander verhaal.

¹⁴ Tante Marie heeft deze Wilhelmus ondanks haar grondige onderzoek niet gevonden en zij had hem ook niet kunnen vinden. Dit is een goed voorbeeld van de winst die met de digitalisering van de archieven te halen is. Hoe had zij ooit kunnen weten dat de familie enkele jaren in Breda verbleef?!

¹⁵ ZeeuwsArchief 995 inv. HUL-7C Folio 167r.

GENEALOGISCHE GEGEVENS LAURENTIUS VLEESKENS

Laurent Vleeskens ∞ Elisabeth van Baavel: 9 november 1735

[ZA 995-HUL-34 pg 306]

† de vrouw van Laurens Vleeskens: september 1736

[doodboek van Hulst]

Laurens Vleeskens ∞ Mechelina de Rijke: 24 april 1737

[ZA 995-HUL-35 pg 23]

† Mechelijna de Rijk: 22 mei 1763

[doodboek van Hulst]

→ Cornelis 28 april 1740 [ZA 995-HUL-8A fol 28v]
 → Angelina 25 oktober 1742 [ZA 995-HUL-12B fol 7v]
 → Catharina 20 augustus 1744 [ZA 995-HUL-8A fol 39v]
 → Joannes Franciscus 11 mei 1747 [ZA 995-HUL-12B fol 40v]
 → *Wilhelmus 5 mei 1748* [*Stadsarchief Breda CB 9 pg 247*]
 → Petrus 1 juni 1750 [ZA 995-HUL-8A fol 63r]
 → Cecilia 22 oktober 1752 [ZA 995-HUL-8A fol 73v]
 → Maria 2 juli 1755 [ZA 995-HUL-8A fol 87r]
 → Susanna 21 oktober 1757 [ZA 995-HUL-8A fol 98v]
 → Cecilia 3 augustus 1760 [ZA 995-HUL-8A fol 109r]
 → *Berbera 2 augustus 1778* [*ZA 995-HUL-7C fol 167r*] *onwettig*

STAMHOUDER, ZIE ZIJN EIGEN BLAD

† vóór 22 mei 1763 [hoort niet bij de wezen van Mechelina]

† [?]

† vóór 22 mei 1763 [hoort niet bij de wezen van Mechelina]

† vóór 22 mei 1763 [*hoort niet bij de wezen van Mechelina*]

† [?]

† vóór 22 mei 1763 [hoort niet bij de wezen van Mechelina]

† [?]

† vóór 22 mei 1763 [hoort niet bij de wezen van Mechelina]

† 12 juli 1779 [doodboek van Hulst]

† [?]

Laurens Vleeskens ∞ Johanna Verwilligen: 17 februari 1765

[ZA 995-HUL-36 pg 2]

† Laurens Vleeskens 15 november 1780

[doodboek van Hulst]

† Johanna Verwilligen

[?]

Herkomst gegevens: het meeste is van tante Marie; het cursieve is door mij gevonden; de archiefcodes zijn van mij.